

3. EERLIJKE CONCURRENTIE? OP ZIJN BELGISCH...

Er bestaan heel veel misverstanden over het begrip “vrije markt”. Het is net of dat de natuurlijke gang van zaken is, alsof bedrijven in alle eerlijkheid met elkaar concurreren tot eer en glorie van de samenleving. Zal wel zijn. In alle landen zijn er telkens weer bedrijven die de concurrentie proberen te omzeilen. Door bijv. afspraken te maken met elkaar: jij verkoopt cement tegen die prijs in die landen en ik verkoop cement tegen die prijs in die landen, we gaan het elkaar niet moeilijk maken zodat we allebei een centje extra verdienen. Anderen proberen een bijna-monopoliepositie te hebben zodat ze zelf de prijs kunnen bepalen. Eventueel laten ze een paar kleine spelers op de markt bestaan zodat de consument de indruk heeft dat er concurrentie is. Die vervalsing van de vrije markt is niet alleen economisch en sociaal onrechtvaardig. Ze jaagt de consument op kosten en is slecht voor de economie van een land. Er is dus nood aan een overheidsbeleid om die misbruiken aan te pakken. Anders gezegd: de vrije markt functioneert alleen als de overheid nauwkeurig toeziet en zonder dralen misbruiken aanpakt. We mogen de economische krachten die neigen naar concurrentievervalsing niet onderschatten. Het gaat immers om veel geld en de druk van aandeelhouders is bijzonder hoog. Ik citeer kort Jules Theeuwes, hoogleraar economie aan de universiteit van Amsterdam: *“Daarenboven zijn er in de samenleving grote krachten die geen belang hebben bij marktwerking. De bestaande bedrijven in de sectoren waar marktwerking wordt geïntroduceerd zijn ‘not amused’ (...). Die zittende partijen zullen hun best doen om marktwerking te frustreren.”* Karel Van Miert, gewezen Europees commissaris voor het concurrentiebeleid formuleerde het in zijn boek “Mijn jaren in Europa” zo: *“Kartels zijn nog het best te omschrijven als samenzweringen. Bedrijven die zich eraan bezondigen, zijn meestal geen kleine jongens. Ze horen vaak tot de grootste Europese en mondiale industrieconcerns. Het Belgische chemieconcern Solvay was lang een vaste kartelklant. (...) Sommige sectoren kennen een sterke karteltraditie. Naast de chemie zijn dat o.a. staal, papier, cement en suiker. Als er al sprake was van enige marktwerking in die sectoren, dan werden de effecten ervan gereguleerd, gearrangeerd of gewoon uitgeschakeld door onderlinge afspraken en akkoorden.”* En verder: *“De slogan luidde: Trust markets, not governments! Alsof de markt een goddelijke schepping zou zijn. Alsof de economische geschiedenis niet leert dat dominante ondernemingen zich steeds weer laten verleiden om machtsposities te misbruiken. Alsof de ervaring niet dag in dag uit bewijst dat concurrentievervalsende praktijken schering en inslag zijn.”* Kan het duidelijker? Karel Van Miert was als Europees commissaris bevoegd voor mededinging een berucht “kartelbreker”. Hij vond dat heel terecht een zeer sociale opdracht. Want die onverantwoorde winsten door feitelijke monopolies of kartelafspraken die gewoon naar de aandeelhouders gaan, worden betaald door gezinnen en bedrijven. Dat is dus slecht voor de economie en slecht voor de koopkracht van de bevolking. Ik heb veel bewondering voor de kracht en de durf waarmee Van Miert sommige grote spelers heeft aangepakt. Dat heeft hem bij tal van bedrijven én politici heel veel vijanden opgeleverd, maar Van Miert ging door en won belangrijke dossiers.

Naast het mededingingsbeleid op Europees vlak met de Europese Commissie als hoofdspeler, heeft elke Europese lidstaat zijn eigen beleid, met wetgeving en procedures om monopolierentes en kartelafspraken aan te pakken. Dat is de bevoegdheid van een “mededingingsautoriteit”. Dat is een overheidsdienst die de misbruiken opspoort en aanpakt. Zo’n dienst waakt over een correcte en eerlijke marktwerking. Dat is in het belang van de economie en van alle bedrijven die correct business doen. Dat is dus ook een sociaal project: zonder effectief toezicht op de markt heb je misbruiken, waarvan de consument via hogere prijzen het slachtoffer is.

Voor ik inga op het mededingingsbeleid in ons land, wil ik me even richten tot de andersglobalisten. Hun kritiek op de uitwassen van het wilde liberalisme is meestal terecht. Grote multinationals die geld verdienen aan de privatisering van drinkwater met als gevolg dat gewone mensen geen drinkwater meer kunnen kopen, is gewoon beschamend. Het beleid van de Wereldbank en het IMF met zijn ultraliberale recepten, die verschrikkelijke toestanden hebben gecreëerd in landen als Rusland en Argentinië, kan echt niet door de beugel. Waarom zouden we niet de bestaande instrumenten gebruiken om de ontsporingen van deze mondialisering aan te pakken? NGO's voeren al jaren actie tegen de Amerikaanse multinational Clear Channel, die onder meer popconcerten organiseert. Wie denkt dat Clear Channel in ons land zijn boekje te buiten gaat en kleine initiatieven verstikt, kan een klacht indienen bij de Raad voor de Mededinging. Die Raad waakt over het correct functioneren van de markt. De NGO's die met mondialisering bezig zijn, hebben zich bij mijn weten nog nooit tot de Raad voor de Mededinging gewend.

Hoe zit het nu in ons land? Mededingingsbeleid is een federale bevoegdheid van de minister van Economische Zaken. Binnen zijn of haar administratie is er een dienst voor de Mededinging. De beslissingen inzake kartels en misbruiken van dominante posities worden genomen door de Raad voor de Mededinging. Dat is geen "adviesraad", maar een autonome instelling die verregaande bevoegdheden heeft om kartels en misbruiken van dominante posities aan te pakken.

De Raad voor de Mededinging kwam er in 1991, maar is nog steeds niet op kruissnelheid. Er zijn jarenlang problemen geweest met de benoeming van de voorzitter en de Raad heeft veel te weinig mensen en middelen. In Nederland beschikt de NMa, de mededingingsautoriteit, over 300 personeelsleden. In België zijn er een paar tientallen. Professor Van Cayseele, één van de weinige Vlaamse experts inzake mededinging, zegt dat ons land jaarlijks zo'n 250 miljoen euro aan Bruto Binnenlands Product mist door het gebrekkig mededingingsbeleid. Anders gezegd: door concurrentievervalsing zouden bedrijven in ons land jaarlijks 250 miljoen euro verdienen op de kap van consumenten en andere bedrijven. Minister van economische zaken Moerman zei in 2003, bij het begin van haar mandaat, dat dit haar absolute prioriteit zou zijn. Maar op de begroting 2005 kwamen er geen extra middelen voor mededingingsbeleid. In 2001 kreeg de Raad een nieuwe voorzitter, maar die nam eind 2003 ontslag. Pas in september 2004 werd een opvolger benoemd.

De minister van economische zaken maakt ook nauwelijks gebruik van het positief injunctierecht om bepaalde sectoren te onderzoeken. Er waren en zijn toch redenen genoeg om de elektriciteitssector van onder tot boven door te lichten? Minister Moerman gaf ondanks herhaaldelijk aandringen in het parlement geen kick. Er zouden immers niet voldoende aanwijzingen zijn om een onderzoek in te stellen. Minister Moerman gaf wel begin juli 2004 opdracht om een onderzoek in te stellen naar afspraken tussen de bakkers over de broodprijzen. Ahum.

Hoe komt dat nu? Waarom maken Belgische politici geen werk van een goed draaiend mededingingsbeleid? Ik zie maar één reden, en die loopt parallel met mijn stellingen over het Belgische energiebeleid. In België verkiezen politici én de top van het bedrijfsleven over dit soort dossiers te beslissen onder elkaar, ver van pers en publiek. Zeg maar als commercianten onder elkaar die hun zaakjes regelen. En jarenlang is die aanpak ook nuttig geweest voor de creatie van welvaart (met weliswaar als kostprijs een democratisch deficit, maar goed, je kan niet alles hebben, klinkt het dan). Stel dat je een sterke en onafhankelijke Raad voor de Mededinging zou hebben. Die zou, zonder rekening te houden met de politieke partijen en economische elites in dit land, beslissingen kunnen nemen die een grote impact hebben op economische activiteiten, cash flows en werkgelegenheid. Hmm, dat voelt niet lekker aan in

de Wetstraat, zo'n machtsafstand aan enkele mensen die je niet onder controle hebt. Staat haaks op onze traditie. We regelen dit liever zelf, klinkt het.

Begrijp me niet verkeerd: ik beweert helemaal niet dat er in de Wetstraat geheime samenzweringen zijn tussen politici en bedrijfsleiders over de verdeling van marktaandeel van allerlei producten en diensten. Het is ook hier geen kwestie van illegaliteit, laat staan corruptie. Het is geen beleidskeuze die in alle openbaarheid genomen wordt na lange debatten. Het is eerder een blinde vlek, een niet-handelen, dat nauwelijks reacties oproept. Waardoor alles bij het oude blijft.

Wat de elektriciteitssector betreft, miste de Raad voor de Mededinging in juli 2003 een gouden opportuniteit. In het kader van de liberalisering van de markt, moest de Raad zijn zegen geven over de overdracht van de klanten van de intercommunales naar Electrabel (eigenlijk "Electrabel Customers Solutions"). De ambtenaren die het dossier hadden voorbereid waren heel duidelijk: deze operatie zou de monopoliepositie van Electrabel versterken en dus zeer slecht zijn voor de marktwerking. De operatie mocht alleen doorgaan onder zware voorwaarden, o.a. het veilen van 4000 à 5000 megawatt productiecapaciteit. Electrabel lobbyde maandenlang zwaar voor een gunstige beslissing. Uiteindelijk keurde de Raad voor de Mededinging de operatie goed in juli 2003, met alleen enkele belachelijke voorwaarden. Zo moest Electrabel de volgende jaren maar 1200 megawatt veilen. Dat is een operatie die geen positief effect heeft op de marktwerking. De Raad miste een historische kans.

Nog dit: een deel van mijn bedenkingen bij het Belgische mededingingsbeleid kan je ook toepassen op de regulator van de elektriciteits- en gasmarkt, de CREG. Olivier Deleuze wou een sterke en onafhankelijke regulator. Met een budget van meer dan tien miljoen euro is de CREG misschien wel de "rijkste" regulator van Europa, zeker in verhouding met haar taken. Onafhankelijk? Zolang Deleuze staatssecretaris voor energie was, voer de CREG een onafhankelijke koers. De aanpak was in het begin soms formalistisch en defensief, maar goed, een jonge regulator moet je kansen geven en de werkomgeving was heel moeilijk. Maar sinds paars aan zet is op federaal vlak en de VLD bevoegd is voor energie, zijn er toch belangrijke tekenen dat de CREG minder durft. Zo durft de CREG niet openlijk zeggen dat de elektriciteitsmarkt maar goed kan werken als de historische contracten worden stopgezet en er massaal virtuele productiecapaciteit wordt geveild. Volgens mij moet een regulator lijnen durven uitzetten en de politici en de bedrijven met de neus op de feiten drukken. Dat gebeurt dus te weinig.

Dezelfde vragen kunnen worden gesteld over onze andere regulatoren. Wat is de autonomie van het Belgisch Instituut voor Post- en Telecommunicatiediensten? Is die onafhankelijk genoeg van Belgacom of niet? En de Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen...? Hoeveel autonomie heeft die ten opzichte van de vier grote Belgische banken?

Uiteraard rijst de vraag: is het wel democratisch dat de CREG zoveel macht krijgt? Die mensen zijn toch niet verkozen? Wie controleert controleurs zoals de CREG? Is hier, zoals politicoloog Luc Huyse zou zeggen, geen sprake van "verplaatsing van politiek" ten koste van regering en parlement? Het antwoord is meervoudig. De leden van een regulator worden benoemd voor een mandaat met beperkte duur, bij de CREG is dat zes jaar. Twee: de verschillende marktactoren volgen de CREG op de voet. Het spreekt voor zich dat als de CREG beslissingen zou nemen die economisch of juridisch geen steek houden, er onmiddellijk bedrijven naar de pers trekken om dit aan te klagen. De CREG kan zich geen

uitschuijvers in de pers veroorloven. Drie: de beslissingen van de CREG kunnen worden aangevochten bij de Raad van State. Wat ook gebeurt (zelfs nogal dikwijls). Vier: de paarsgroene regering heeft ook een “Algemene Raad” van de CREG geïnstalleerd. Dat is een advies- en overlegorgaan dat de bevoegdheid heeft om de krachtlijnen van het beleid van de CREG op te stellen, de CREG kan controleren en advies kan geven over alle belangrijke dossiers. In die Algemene Raad zijn alle betrokkenen vertegenwoordigd: zowel Electrabel en de intercommunales als de nieuwe spelers op de markt, maar ook afgevaardigden van VBO, UNIZO, vakbonden, milieubeweging en Test-Aankoop. Het is trouwens voor het eerst dat de milieubeweging en Test-Aankoop lid zijn van een adviesraad die iets te betekenen heeft in het Belgische energiebeleid. De Algemene Raad van de CREG kan als tegenmacht van de CREG optreden en ontsporingen vermijden. Vervult de Algemene Raad van de CREG ook effectief die rol? Het antwoord is dubbel. De optimisten zullen zeggen dat de civiele samenleving nog nooit zoveel invloed gehad heeft in deze dossiers. De pessimisten zullen beweren dat de Algemene Raad zijn in de wet voorziene taken nog voor geen 20% uitoefent. Ik wil trouwens opmerken dat in de andere “gereguleerde sectoren” zo’n “Algemene Raad” niet bestaat. Voor de Post- en Telecommunicatiesector is er wel een Raadgevend Comité voor de Telecommunicatie, maar die heeft maar heel weinig bevoegdheden. Voor de sector van banken en verzekeringen bestaat er helemaal niets. De “haute finance” heeft niet meer lak aan pottenkijkers dan Electrabel, maar heeft ze beter buiten kunnen houden.

Het mededingingsbeleid is dan ook één van de uitdagingen voor de beslissers in dit land. Het biedt niet alleen uitzicht op een paar honderd miljoen euro per jaar. Een goed mededingingsbeleid is ook een kwestie van economische en sociale rechtvaardigheid. Bovendien raak je met dit debat aan de zenuwen van bepaalde taaie Belgische besluitvormingsprocessen zodat die eindelijk kunnen worden opgeruimd.